

PL ISSN 0033-202X

POLSKA AKADEMIA NAUK — BIBLIOTEKA W WARSZAWIE
STOWARZYSZENIE BIBLIOTEKARZY POLSKICH

PRZEGLĄD BIBLIOTECZNY

LIBRARY REVIEW

ROCZNIK 64

1996

REDAKCJA

BARBARA SORDYŁOWA — redaktor naczelny
 MARIA LENARTOWICZ — zastępca redaktora naczelnego
 KRYSZYNA BEŁKOWSKA — sekretarz redakcji
 HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA — członek redakcji

RADA REDAKCYJNA

BARBARA BIENKOWSKA — przewodnicząca
 KRYSZYNA BEŁKOWSKA, STANISŁAW CZAJKA, MARTA GRABOWSKA,
 JANINA JAGIELSKA, ANDRZEJ KŁOSSOWSKI, HALINA KOZICKA-BOGUNIOWSKA,
 MARIA LENARTOWICZ, HANNA ŁASKARZEWSKA, JADWIGA ŁUSZCZYŃSKA,
 ALINA NOWIŃSKA, BARBARA SORDYŁOWA, EWA STACHOWSKA-MUSIAŁ,
 ANDRZEJ SZEWC, HANNA ZASADOWA, ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI

TREŚĆ

Artykuły

EWA CHMIELEWSKA-GORCZYCA: Biblioteka wirtualna — wizja czy rzeczywistość	z. 2/3 s. 117
MARIA DEMBOWSKA: Profesor Tadeusz Kotarbiński o pracy bibliotek i bibliotekarzy. W 110 rocznicę urodzin i 15 rocznicę śmierci Uczzonego	z. 1 s. 7
ZOFIA GŁOWACKA: Retrokonwersja katalogów w Bibliotece Narodowej Francji	z. 4 s. 293
MIROSLAW GÓRNY, ARTUR JAZDON: Wykorzystanie techniki informatycznej w polskich bibliotekach naukowych	z. 2/3 s. 133
EWA GRALA: Metodyka opracowania zasad gromadzenia zbiorów w bibliotekach Stanów Zjednoczonych	z. 2/3 s. 143
BOLESŁAW HOWORKA: O krajowej sieci bibliotek medycznych (w roku 50-lecia Głównej Biblioteki Lekarskiej w Warszawie)	z. 1 s. 33
JANUSZ KAPUŚCIK: Główna Biblioteka Lekarska — wczoraj i dziś	z. 1 s. 27
EWA KRYSIAK: Retrokonwersja centralnych katalogów prowadzonych przez Bibliotekę Narodową: piśmiennictwa zagranicznego oraz czasopism polskich	z. 4 s. 307
MARIA LENARTOWICZ: Zagadnienia retrokonwersji katalogów bibliotecznych	z. 4 s. 259
EMILIA MOSTOWICZ, ANNA GRZECZNOWSKA: Dostępność źródeł informacji biznesowej w bibliotekach	z. 2/3 s. 159
ZOFIA MOSZCZYŃSKA-PĘTKOWSKA: Konwersja katalogów Biblioteki Sejmowej	z. 4 s. 323
ZBIGNIEW NOWAK: Bibliotheca Senatus Gedanensis 1596-1996	z. 1 s. 13
ANNA OGONOWSKA: Retrokonwersja katalogów bibliotecznych	z. 4 s. 265
ANNA PALUSZKIEWICZ: Propozycja ułatwienia retrospektywnej konwersji katalogów współpracujących bibliotek akademickich	z. 4 s. 315
BARBARA SORDYŁOWA: „Przegląd Biblioteczny” w przededniu swego 70-lecia	z. 2/3 s. 169
BARBARA SORDYŁOWA: W pięćdziesiątą rocznicę uchwalenia dekretu o bibliotekach i opiece nad zbiorami bibliotecznymi	z. 2/3 s. 109
MARIA ŚLIWIŃSKA: Retrospektywna konwersja katalogów bibliotecznych za granicą	z. 4 s. 281
ZBIGNIEW ŻMIGRODZKI: Projekt EDIL — międzynarodowej wymiany elektronicznej informacji tekstowej	z. 1 s. 41

Doniesienia. Komunikaty

Federacja Bibliotek Kościelnych — FIDES (ks. Jan Bednarczyk)	z. 1 s. 49
Informacja o trybie pracy Komisji Egzaminacyjnej do przeprowadzania postępowania kwalifikacyjnego dla kandydatów na bibliotekarza dyplomowanego oraz dyplomowanego pracownika dokumentacji i informacji naukowej (Radosław Cybulski)	z. 1 s. 50
Problem repatriacji z Polski byłych niemieckich zbiorów bibliotecznych w oczach absolwentów bibliotekoznawstwa. Próbkę z prac egzaminacyjnych (Peter Zahn, tł. Halina Stachowska)	z. 2/3 s. 177
Retrokonwersja katalogów w Bibliotece Ośrodka Studiów Amerykańskich (Elżbieta Grudzińska)	z. 4 s. 342
Seminarium z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej (Marianna Banacka)	z. 1 s. 48
Szansa dla bibliotek — „Librarius” program Fundacji na Rzecz Nauki Polskiej (Barbara Bienkowska)	z. 1 s. 47
Wybrane problemy konwersji rekordów formatu MARC BN na format USMARC (Beata Kierwiak)	z. 4 s. 337

MIROSLAW GÓRNY
ARTUR JAZDON

WYKORZYSTANIE TECHNIKI INFORMATYCZNEJ W POLSKICH BIBLIOTEKACH NAUKOWYCH

Wyniki przeprowadzonej w 1995 r. ankiety dotyczącej stanu automatyzacji bibliotek: uniwersyteckich, innych uczelni, publicznych, specjalnych.

WSTĘP

Artykuł ma na celu przedstawienie zakresu i sposobu wykorzystania techniki informatycznej w polskich bibliotekach naukowych. Intencją autorów nie była dogłębna analiza procesu komputeryzacji, ale raczej sporządzenie raportu opatrzonego tylko niezbędnym komentarzem. Raport ten ma scharakteryzować stan informatyzacji bibliotek w stopniu wystarczającym, by posłużyć do oceny obecnych możliwości polskich bibliotek naukowych w zakresie udostępniania informacji naukowej, a także określenia najbardziej prawdopodobnych kierunków ich rozwoju w najbliższych latach. Dzięki temu opracowanie to okaże się być może również pomocne przy wyborze posunięć modyfikujących ów rozwój tak, aby przebiegał on w kierunku najbardziej przez użytkowników pożądanym.

Opracowanie zawiera dane dotyczące 125 bibliotek zebrane w 1995 r. drogą ankiety pocztowej. Ankiety zostały wysłane do 179 bibliotek. Odesłano 125 wypełnionych kwestionariuszy. Taki wysoki procent odpowiedzi zadowolają autorzy przede wszystkim autorytetowi Polskiej Fundacji Upowszechniania Nauki, pod której patronatem badania przeprowadzono. Z drugiej strony świadczy to również o dużym poczuciu odpowiedzialności ze strony bibliotekarzy, a szczególnie kierownictwa bibliotek. Serdecznie dziękując w tym miejscu wszystkim, którzy mimo nawału pracy i — jak nam wiadomo — również innych ankiet, odesłali wypełniony kwestionariusz, chcemy poinformować, że opracowane wyniki ankiet już na jesieni 1995 r. zostały udostępnione PFUN. Jesteśmy przekonani, że wyniki te okażą się szczególnie pomocne w przeprowadzeniu istotnych zmian pomocnych w przeprowadzeniu istotnych zmian krajowego systemu informacji naukowej, którego najważniejszym i najsilniejszym ogniwem jest biblioteka naukowa.

ZAŁOŻENIA BADAŃ ANKIETOWYCH

Kwestionariusz wspomnianej ankiety zawierał m.in. kilka punktów, które bezpośrednio lub pośrednio dotyczyły sposobów i zakresu wykorzystania techniki informatycznej. Pod uwagę wzięto:

- bazy i sposób udostępniania baz na nośnikach maszynowych (liczba stanowisk udostępniania, godziny udostępniania, odpłatność, liczba udostępnień w ciągu roku, koszty zakupu wspomnianych baz);
- charakterystykę sieci komputerowej w bibliotece, sposób jej wykorzystania i liczbę etatów z nią związanych;
- inwestycje w zakresie informatyzacji realizowane obecnie i zamierzone w najbliższej przyszłości;
- miejsce problemów związanych z komputeryzacją wśród głównych problemów bibliotek;
- miejsce komputeryzacji wśród wskazanych przez bibliotekarzy sposobów rozwiązywania problemów polskich bibliotek naukowych.

Biblioteki podzielono na 5 grup: biblioteki uniwersyteckie, biblioteki uczelni zawodowych (medycznych, ekonomicznych, muzycznych, politechnik, sztuk plastycznych), biblioteki specjalne (instytutów naukowych, głównie PAN), inne biblioteki centralne, biblioteki publiczne o statusie naukowym.

BIBLIOTEKI UNIWERSYTECKIE

Kwestionariusze odesłało 8 bibliotek uniwersyteckich (wysłano do 11). Wszystkie one udostępniają źródła na nośnikach maszynowych. Łącznie w badanych bibliotekach uniwersyteckich dostępne są lokalnie 44 bazy. Do wymienianych najczęściej należą: *EconLit* (3), *Przewodnik Bibliograficzny* (4), *Humanities Index* (3), *Library Literature* (2), *ERIC* (3), *Sociofile* (4), *Choice Reviews* (2), *Art Index* (2), *Life Sciences Collection* (2), *Philosopher's Index* (2), *CD MARC NAMES* (3), *CD MARC Bibliographic* (3), *CD MARC Subject* (3), *Springer Complete Catalogue 1842-1994* (2), *Polska Bibliografia Prawnicza* (2).

Przeważają bazy o charakterze bibliograficznym. Bazy faktograficzne stanowią ok. 20% liczby wszystkich baz. Nie ma wśród nich prawie w ogóle pozycji typu monografia czy czasopismo na nośniku elektronicznym.

Bazy udostępniane są w 4 bibliotekach poprzez sieć (średnio podłączonych jest 9 stanowisk, jedna biblioteka podała, że dysponuje 20 stanowiskami sieciowymi do udostępniania CD) i na stanowiskach samodzielnych. Pozostałe biblioteki dysponują stanowiskami samodzielnymi (przeważnie 2-3 stanowiska). Stanowiska są dostępne dla czytelników średnio 47 godzin tygodniowo od poniedziałku do piątku (jedna biblioteka udostępnia wspomniane stanowiska również w soboty). Dostęp jest w większości bezpłatny, tylko jedna biblioteka pobiera opłaty od czytelników spoza uczelni macierzystej w wysokości 6 zł 55 gr za godzinę wyszukiwania i 37 gr za stronę wydruku A4.

Na źródła na nośnikach maszynowych biblioteki wydawały od 20 mln (starych) rocznie do 338 mln zł (starych). Jedna biblioteka wydawała średnio

177,5 mln zł (starych). Rejestrowano od 40 do 14 000 udostępnień w jednej bibliotece (średnio 2232 rocznie). Wszystkie biblioteki dysponowały sieciami lokalnymi (jedna nie posiadała własnej i korzystała z sieci uczelnianej) i dostępem do Internetu. Średnia wielkość użytkowanej przez bibliotekę sieci to ok. 70 stanowisk (najmniejsza 15, największa 100). Jedna biblioteka podaje, że wykorzystuje pakiet CDS/ISIS do katalogowania zbiorów, jedna oprogramowanie biblioteczne BIBL i jedna oprogramowanie SOWA od 1993 r. (110 000 rekordów — 55 000 pozycji w katalogu komputerowym), 2 — oprogramowanie VTLS.

Jeśli chodzi o realizowane w 1995 r. inwestycje z zakresu informatyki, to tylko jedna biblioteka nie robiła w tym zakresie nic. Pozostałe kupowały sprzęt (3 biblioteki), instalowały sieć zasilającą dla komputerów (1), remontowały pomieszczenie dla serwera (1), łączyły światłowodem budynek biblioteki z innymi (1), przyłączały do istniejącej sieci filie biblioteczne (1). Jednocześnie rozbudowywano moduł gromadzenia i udostępniania (1 biblioteka) oraz własny sieciowy wielodostępny zintegrowany system informatyczny (1) i wewnętrzną sieć komputerową (1).

W zamierzeniach inwestycyjnych tylko jedna biblioteka nie uwzględniła komputeryzacji. Jedna zamierza doprowadzić do udostępniania CD-ROM w sieci, jedna planuje zakup nowego serwera dla sieci lokalnej oraz serwera do połączenia z siecią uczelnianą i Internetem, aby udostępniać swoje bazy danych na zewnątrz, jedna planuje ukończenie komputeryzacji wypożyczalni, jedna planuje podłączenie do sieci światłowodowej kilkunastu bibliotek zakładowych (ok. 30% istniejących), jedna planuje rozszerzenie sieci komputerowej, 2 — dalszy rozwój komputeryzacji.

Dwie biblioteki uznały za swoje najtrudniejsze problemy wprowadzanie komputeryzacji, jedna — finalizację procesu komputeryzacji, jedna — sprawne przeprowadzenie komputeryzacji. Wśród największych trudności wymieniono brak pieniędzy na komputeryzację (3), m.in. na zakup dużego serwera umożliwiającego udostępnienie zbiorów na zewnątrz, na zakup wystarczającej ilości sprzętu komputerowego i odpowiednich dlań mebli. Jedna biblioteka wspomina o małej elastyczności kadry w odniesieniu do komputeryzacji.

Komputeryzację bibliotek w ramach sieci uznano za trzeci co do ważności sposób rozwiązania problemów polskich bibliotek naukowych. Na pierwszym miejscu znalazły się kwestie rozbudowy lokalowej bibliotek, na drugim — uposażenia bibliotekarzy i na trzecim — komputeryzacja, nieznacznie wyprzedzając zmiany struktur organizacyjnych.

BIBLIOTEKI UCZELNI ZAWODOWYCH

Ankiety odesłało: 12 bibliotek politechnik (wysłano do 14), 9 wyższych szkół pedagogicznych (wysłano do 10), 8 akademii medycznych (wysłano do 10), 6 akademii muzycznych (wysłano do 8), 6 akademii rolniczych (wysłano do 8), 5 akademii wychowania fizycznego (wysłano do 6), 2 akademii ekonomicz-

nych (wysłano do 5) i jedna państwowej wyższej szkoły sztuk plastycznych. Ankiety nie odesłały 2 biblioteki wyższych szkół morskich.

Wśród wymienionych 42 biblioteki udostępniają bazy na nośnikach maszynowych (7 bibliotek ich nie posiada). Łącznie w zbiorach rozpatrywanych tu bibliotek znajduje się 90 baz. Przeciętnie jedna biblioteka dysponuje 6 bazami (24 biblioteki posiadają od 1 do 5 baz, największa liczba baz gromadzonych w jednej bibliotece wynosi 23). Najczęściej są to: Medline (9), Compendex Plus (7), CITIS (3), SCI (4), INSPEC (6), ISSN Compact (2), Springer Complete Catalogue (2), Elsevier Science Publ. (2), Environment Abstracts (4), ICONDA (6), Sport Discus (2), BIBLIO (3), SYMPO (2), Toxline (2), SIGŻ (2), Agro-Librex (2), ESPACE-ACCESS (2), Polska Bibliografia Lekarska (4), Przewodnik Bibliograficzny (8), Current Contents Engineering, Computing & Technology (3), AGRO (2), AGRICOLA (3), FSTA (2), ASFA (2), AGRIS (5), CAB (3), SPOLIT (3), Excerpta Medica (3), Ulrich's Plus (6), Agroline (2), ESPACE PRECES (2).

Biblioteki wydają średnio ok. 243 mln zł (starych) rocznie na zakup źródeł na nośnikach maszynowych. Udostępniają je w większości bezpłatnie. Dziesięć bibliotek pobiera opłaty, w tym 3 tylko dla czytelników spoza uczelni macierzystej. Opłaty są zróżnicowane. Jedna biblioteka pobiera 2 zł za korzystanie z bazy + 10 gr za stronę wydruku i 1 zł za 100 rekordów przenoszonych na dyskietkę. Druga pobiera 4 zł za 30 min. pracy (użytkownicy z uczelni macierzystej mają 50% zniżki); dodatkowo za wydruk rekordu pobiera się 5 gr, za wydruk strony 7 gr i za przeniesienie opisu na dyskietkę 2 gr. Kolejna biblioteka pobiera 10 zł za temat wyszukiwania i 10 gr za wyszukany rekord. W innej bibliotece dostęp do bazy danych kosztuje 5 zł i 10 gr za każdy wyszukany i zapisany rekord. Jeszcze inna biblioteka każe płacić 1 zł za 30 min. wyszukiwania i 15 gr za wydruk strony (użytkownicy obcy płacą odpowiednio 5 zł i 3 gr).

Sieci komputerowej nie posiada 15 bibliotek (tj. ok. 30%). Dysponujące nią użytkują średnio 20 stanowisk sieciowych. Do Internetu ma dostęp 10 bibliotek, 7 bibliotek posiada oprogramowanie SOWA, 3 — SOB, 2 — APIS, 2 — UNIKAT, 2 — OPUS, 3 — LECH, 1 — MAK, 1 — VTLS, 1 — TINLIB i 1 — ALEPH.

Inwestycje związane z komputeryzacją w ogóle podejmowało 7 bibliotek w 1995 r., 10 rozbudowywało sieć komputerową, 3 budowały sieć, 2 zakładały okablowanie. Inne podawały jako bieżące inwestycje dotyczące informatyzacji: zakup serwera, zakup oprogramowania APIS, wymianę sprzętu, wprowadzenie oprogramowania TINLIB, zwiększenie liczby terminali dla użytkownika, rozszerzenie dostępu do UNIX-a, uruchomienie dostępu do STN, automatyzację wypożyczalni, komputeryzację filii i bibliotek wydziałowych, wejście do Internetu i budowę bazy danych.

Za główne zamierzenia w zakresie inwestycji w 1996 r. uznano: rozwój komputeryzacji (10 bibliotek), rozbudowę sieci (7), zakup sprzętu (11) — w tym m.in. rozbudowę pamięci serwera, zakup wieży CD-ROM. Pozostałe zamierze-

nia to udostępnianie CD w sieci, wymiana okablowania na Ethernet, wymiana oprogramowania (2), zakup nowych modułów oprogramowania UNIKAT, budowa sieci (3), podłączenie do sieci miejskiej (3), zakup oprogramowania Dynix Horizon, utworzenie pracowni multimedialnej, uruchomienie modułu udostępniania i OPAC, budowa katalogu (2).

Jako główne trudności wskazywano: brak finansów na komputeryzację (11 bibliotek), brak informatyka na etacie (4), brak funduszy na etaty związane z komputeryzacją (1), za mało sprzętu (4), zbyt małe środki na zakup obcych baz danych (2). Pisano też, że wdrażanie systemu komputerowego opóźnia dotarcie książki do czytelnika, problemem jest restrukturyzacja związana z komputeryzacją, są kłopoty z zatrudnieniem administratora sieci bibliotecznej. Dalej jako główne trudności wymieniano: rozbudowę katalogu komputerowego, brak podłączenia do Internetu, słabe komputery, awarie sprzętu i brak słownika do tworzenia komputerowej bazy danych.

BIBLIOTEKI PUBLICZNE O STATUSIE NAUKOWYM

Ankiety odesłało 11 bibliotek publicznych (wysłano do 13). Wśród nich 5 nie dysponuje źródłami na nośnikach maszynowych. Pozostałe udostępniają razem 26 baz. Najczęściej jest to *Przewodnik Bibliograficzny* kupowany przez wszystkie biblioteki udostępniające zasoby na nośnikach maszynowych. Dwukrotnie wymieniono Temidę i trzykrotnie bazę Lex.

Wszystkie tytuły udostępniane są bezpłatnie, oprócz bazy Wer Liefer Was (4 zł za godz.) i jednej własnej bazy bibliograficznej (5 gr za wyszukany rekord i 5 gr za jego wydruk).

Tylko 5 bibliotek podało, że dysponuje siecią komputerową (przeciętnie ok. 10 stanowisk, największa sieć ma 25 stanowisk, najmniejsza 4). Wszystkie stanowiska służą m.in. do udostępniania katalogów.

W 1995 r. 3 biblioteki realizowały inwestycje w zakresie szeroko pojętej komputeryzacji, jedna kupowała sprzęt, jedna zakładała okablowanie, jedna budowała sieć (5 stanowisk) i jedna rozbudowywała komputerową bazę danych.

Na 1996 r. biblioteki planowały kontynuację komputeryzacji (2), zakup sprzętu (1), budowę sieci komputerowej (1), rozbudowę sieci do 25 stanowisk (1), rozpoczęcie komputeryzacji (2).

Za największe swoje trudności biblioteki uznały m.in. brak środków na komputeryzację (4), kłopoty z budową sieci komputerowej (1), brak informatyka z powodu niskich płac (1) i problemy z komputeryzacją w ogóle (1).

Kierownictwo bibliotek publicznych uznało komputeryzację bibliotek w ramach sieci bibliotecznej za najważniejszy sposób rozwiązywania problemów polskich bibliotek naukowych. Dalej znalazły się zwiększenie zakupu źródeł i rozbudowa bazy lokalowej.

BIBLIOTEKI SPECJALNE

Zaliczono do nich przede wszystkim biblioteki instytutów PAN. Otrzyma-
no wypełnione ankiety z 53 bibliotek (wysłano do 75). Prawie połowa ich (25)
dysponuje źródłami na nośnikach maszynowych. Pozostałe 28 bibliotek
w zasadzie nie dysponuje żadnym sprzętem informatycznym.

Wśród baz w postaci elektronicznej 15 stanowiły bazy danych kupowane,
a 7 bazy tworzone we własnym zakresie (w tym 2 katalogi biblioteczne).
Najczęściej kupowano Current Contents Agriculture, Biology and Environ-
mental Sciences (6 bibliotek), Medline (5), Current Contents Life Sciences (5),
Current Contents Physical, Chemical and Earth Sciences (4), Katalog Sprin-
gera (3), ASFA (2), Life Science Collections (2). Poza tym trzykrotnie
wymieniono Current Contents, nie podając dokładnego tytułu. Poszczególne
biblioteki wydają średnio na zakup źródeł na nośnikach elektronicznych 62
mln zł (starych) rocznie. Najmniejsza suma jaką podano wynosiła 15 mln zł
(starych), największa — 200 mln zł (starych).

Wszystkie te bazy udostępniane są bezpłatnie w godzinach pracy bibliotek
od poniedziałku do piątku. Średnio w jednej bibliotece rejestruje się ok. 450
udostępnień tego rodzaju źródeł rocznie. Ponieważ znaczna część bibliotek nie
prowadzi statystyki udostępnień, liczba ta może być nawet o połowę wyższa.
Niemniej kilka bibliotek podało, że w 1994 r. korzystano z tych źródeł ok. 20
razy. Z drugiej strony były biblioteki, które w tym czasie rejestrowały ok. 1500
udostępnień.

Wśród ankietowanych bibliotek 31 nie posiada sieci komputerowej. Pozosta-
łe dysponują sieciami lokalnymi, ale tylko 2 mają dostęp do Internetu.
Z oprogramowania MAK korzystały 3 biblioteki, 2 — z CDS/ISIS, po
1 — z LENDIS i Data Trek; 5 bibliotek nie podało nazwy stosowanego
oprogramowania.

W 1995 r. prowadzono prace związane z komputeryzacją w 5 bibliotekach,
prace takie planowano (3), rozbudowano sieć komputerową (1), zakupiono
komputer (1), budowano sieć lokalną (1), tworzono katalog komputerowy (1).
Aż 31 bibliotek nie realizowało żadnych inwestycji.

Jako zamierzenia na 1996 r. podawano komputeryzację (7 bibliotek),
rozwój i modernizację sieci (2), zakup sprzętu komputerowego (3), utworzenie
bazy danych o publikacjach pracowników (1). Prawie połowa, bo 25 bibliotek
ankietowanych placówek zaliczonych do tej grupy nie przewidywała na 1996 r.
żadnych inwestycji.

Za najtrudniejsze problemy do rozwiązania uznano m.in. brak pieniędzy na
komputeryzację (2 biblioteki), komputeryzację jako taką (2), wznowienie
komputeryzacji, wybór oprogramowania komputerowego dla biblioteki, retro-
konwersję katalogu i brak pracownika do obsługi komputera.

Za najefektywniejszy sposób rozwiązywania problemów polskich bibliotek
uznano komputeryzację w ramach sieci, w drugiej kolejności wymieniono
zwiększenie zakupu źródeł.

INNE BIBLIOTEKI CENTRALNE

Otrzymało ankiety z 5 bibliotek centralnych nie należących do bibliotek
uczelnianych, publicznych ani bibliotek PAN. Wszystkie one udostępniają
źródła na nośnikach maszynowych. Łącznie wykazują 33 bazy. Powtarza się
tylko *Przewodnik Bibliograficzny* (2 razy). Wspomniane bazy udostępniane są
bezpłatnie. Tylko jedna biblioteka pobiera opłaty w wysokości 5 zł za dostęp
do bazy i 10 gr za wyszukaną pozycję.

Zaledwie 2 biblioteki mają sieć komputerową. Jedna biblioteka w 1995 r.
uruchomiła stanowiska komputerowe w oddziale informacji oraz przy udos-
tępnianiu, jedna kupowała sprzęt, jedna zakupiła system biblioteczny, prowa-
dziła szkolenie personelu i okablowywała budynek. Jedna nie prowadziła
żadnych inwestycji. W 1996 r. jedna biblioteka zamierzała kupić zintegrowany
system biblioteczny, druga zamierzała przeprowadzić konwersję istniejących
baz danych według nowego oprogramowania, a jedna nie planowała żadnych
inwestycji.

Bibliotekarze tych bibliotek centralnych uznali komputeryzację w ramach
sieci bibliotecznej za najefektywniejszy sposób rozwiązywania problemów
polskiego bibliotekarstwa, na drugim miejscu wymieniono komputeryzację
pojedynczych bibliotek, a na trzecim konieczność zmiany struktur organizacyj-
nych.

WNIOSKI

Oczywiście przedstawione tutaj liczby nie będą już aktualne w momencie
ich publikacji. Niemniej wskazują one kierunek i tempo zachodzących zmian.
Pozwalają też dokonać pewnych porównań z sytuacją bibliotek w innych
krajach.

Sądzymy, że sytuację należy oceniać w kilku aspektach. Pierwszy to
rzeczywisty stan komputeryzacji, drugi to stan infrastruktury informatycznej
i trzeci — możliwości dostępu do obcych baz danych, zarówno zdalnie, jak
i lokalnie wykorzystywanych.

Ogólnie można uznać, że biblioteki uczelni wyższych są już w trakcie
komputeryzacji bądź rozpoczną ją w najbliższym czasie. Mowa tu o dużych
zintegrowanych systemach bibliotecznych¹. Wszystko wskazuje na to, że
biblioteki te w l. 1998-1999 będą w większości miały za sobą etap wprowadze-
nia komputeryzacji. Nadal jednak będą stały przed problemem retrokonwersji
katalogów. Korzyści płynące z komputeryzacji będą raczej odczuwane jeszcze
w niewielkim stopniu. Komputeryzacja prawdopodobnie ułatwi pracę przecią-
żonych wypożyczalni. Ale efekty w działach opracowania i gromadzenia będą

¹ W Wielkiej Brytanii na początku 1995 r. 64% wszystkich bibliotek było skomputeryzowanych. Wśród bibliotek
uniwersyteckich procent ten wynosił 86, a wśród publicznych 62. Biblioteki określane jako biblioteki jednostek nauko-
wo-badawczych (research bodies) były skomputeryzowane w 83% (J. L. e.: *Automation in UK libraries*, „Library Technology News”
1995 nr 16 s. 2-3). — Z przeprowadzonego sondażu wynika, że 36% polskich bibliotek naukowych dysponowało przynajmniej
pojedynczymi modułami oprogramowań komputerowych.

jeszcze znikome. Zmienić taki stan rzeczy może jedynie tworzenie dużych sieci bibliotecznych, nastawionych na szeroko pojętą współpracę. W sieciach tych wiodącą rolę powinny odegrać Biblioteka Narodowa i biblioteki centralne, jako placówki przejmujące na siebie główny ciężar opracowywania zbiorów i koordynacji gromadzenia zasobów informacyjnych w skali całego kraju. Istniejąca infrastruktura informatyczna w bibliotekach — znaczny postęp w rozbudowie sieci komputerowych — stwarza realne możliwości budowy takiego systemu. Przeszkodą są oczywiście problemy natury organizacyjnej i po części finansowej.

Znacznie gorzej sytuacja wygląda w małych bibliotekach specjalnych, które w większości nie dysponują żadnym sprzętem komputerowym, nie mają dostępu do sieci rozległych i z powodu braku pieniędzy w najbliższych latach prawdopodobnie nie poczynią istotnych postępów w zakresie komputeryzacji. Trzeba tu zresztą powiedzieć, że komputeryzacja tych placówek — pomijając wygodę stosowania komputera jako urządzenia biurowego — nie przyniesie tak dużych korzyści jak w bibliotekach uczelnianych. Pomijamy tu przypadki, kiedy biblioteka dysponuje tak rzadkimi zbiorami, że informacje o nich powinny znaleźć się w ogólnokrajowej sieci komputerowej. Należy raczej dążyć do tego, aby biblioteki specjalne jak najszybciej uzyskały dostęp do ogólnokrajowej sieci komputerowej i tym samym do polskich i zagranicznych zasobów informacyjnych.

Drugą sprawą jest problem dostępu do obcych baz danych. W zasadzie wszystkie biblioteki uczelni wyższych oraz połowa bibliotek specjalnych i publicznych dostęp taki posiada². Niestety, możliwość dostępu do baz komercyjnych w trybie online w bibliotekach polskich prawie nie jest wykorzystywana. Z możliwości takiej korzysta tylko kilka bibliotek³.

Podsumowując należy stwierdzić, że choć biblioteki polskie (dotyczy to przynajmniej bibliotek uczelni wyższych) są pod względem technicznym dość dobrze przygotowane do komputeryzacji, to poważny niepokój budzi brak programu jej wprowadzania. Technika informatyczna w bibliotekach to nie tylko zintegrowane systemy biblioteczne. To także zasoby informacji na nośnikach elektronicznych, to współpraca bibliotek w zakresie gromadzenia i opracowywania zbiorów, wypożyczeń międzybibliotecznych i dostarczania dokumentów. Optymalne łączenie wszystkich tych elementów wymaga dogłębnych studiów i analiz. Czasy — kiedy już sama obecność komputera w bibliotece postrzegana była jako coś niezmiernie postępowego — należą już do przeszłości.

² Dla porównania w Wielkiej Brytanii na początku 1995 r. czytnikami CD-ROM dysponowało 75% bibliotek uniwersyteckich, 41% publicznych i 77% bibliotek jednostek naukowo-badawczych (*Tamże*, s. 3).

³ W Anglii dostępem takim dysponuje 85% bibliotek uniwersyteckich, 25% publicznych i 92% bibliotek naukowych (*Tamże*, s. 3).

MIROSLAW GÓRNY

ARTUR JAZDON

COMPUTERS IN POLISH SCIENTIFIC LIBRARIES

The paper contains an estimation of the library automation advancement, the quality of the computer infrastructure and the use of computer media in Polish scientific libraries on the basis of a questionnaire. The university libraries are generally more advanced in their efforts for automation and access to computer media. Special libraries serving the research institute are much less advanced in this field due to lack of adequate funding; half of them did not start preparation for introducing automated systems and did not introduce computer media in their collections and services. The authors stress that there exists no unified program of library automation for scientific libraries.

Maszynopis wpłynął do redakcji 1 kwietnia 1996 r.